

THE ROLE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN INCREASING EFFICIENCY OF LESSONS

Raximqulova Maxbuba Baxronovna - dotsent,
Samarqand viloyati XTXQTMOHM
raximkulova80@mail.ru

Nurmanova Dilfuza Jamilovna
SamDU magistranti
dilfuzanurmanova05@gmail.com

Annotation.

This article provides detailed information on the importance of personal qualities and pedagogical skills of the teacher in improving the effectiveness of primary education, as well as the ability of the teacher to shape the learning process using pedagogical and psychological tools.

Keywords: education, pupil, talent, skill, learning activity, lesson, national education.

Boshlang'ich ta'lim jarayoni, birinchi navbatda, gumanizm prinsipi asosida tashkil etilishi kerak. Chunki O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi siyosati o'zining insoniylik xarakteriga egaligi bilan ajralib turadi. Ushbu siyosat, birinchi navbatda, umuminsoniy qadriyatlarga asoslanishga yo'naltirilgandir. Insoniylik prinsipi asosida tashkil etiladigan boshlang'ich ta'lim jarayoni o'quvchilarning erkin rivojlanishlarini ta'minlashi kerak.

Butun dunyoda ro'y berayotgan integrallashuv va globallashuv jarayoni bilan bog'liq holda ta'limning mazmun-mohiyati ham o'zgarmoqda. Shuning uchun ham boshlang'ich sinf o'qituvchilari oldiga o'ta muhim vazifa – o'z-o'zini anglash salohiyati, yangi intellektual darajaga ega bo'lgan mustaqil fikrlovchi shaxsni shakllantirish vazifasi qo'yilmoqda. Bunday o'quvchilar nazariy tafakkur yuritish, ijodiy faoliyatni amalga oshirish, o'z xatti-harakatlari va faoliyatini mustaqil boshqarish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

Buning uchun boshlang'ich sinf o'quvchilarida yuqori darajadagi o'qish mayllari shakllantirilishi lozim. Ma'lumki, barcha bolalar o'ziga xos iqtidorga ega bo'ladilar. Bolalarning iqtidorlilik darajalari haqida gapirilganda tengdoshlariga nisbatan yuqori idrok etish, ijodiy fikrlash darajasiga ega bo'lgan bolalar tushuniladi.

Bugungi kunga kelib, boshlang'ich ta'lim tizimi oldiga O'zbekiston Respublikasi tomonidan yuqori talablar qo'yilmoqda. Bu talablarni bajarish uchun boshlang'ich sinflarda yuqori darajada kasbiy salohiyatga ega bo'lgan, tom ma'nodagi ziyoli o'qituvchilar faoliyat ko'rsatishi kerak. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi ta'lim jarayonida o'quvchilarga zamonaviy bilimlar va milliy tarbiya asoslarini singdirishi lozim. Bu jarayonda u, birinchi navbatda, o'quvchilarni sevishi va hurmat qilishi zarur. O'qituvchilar konsepsiya asosida boshlang'ich sinfga kelgan o'quvchilarning layoqatlarini aniqlay olishlari va ularni rivojlantirish yo'llarini belgilashlari lozim. Chunki o'quvchilarning layoqatlari muvaffaqiyatlarining ifodasidir.

Boshlang'ich ta'limning samaradorligini ta'minlashda o'qituvchining shaxsiy sifatleri va pedagogik mahorati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi barcha psixologik-pedaogik vositalarni qo'llagan holda, o'quvchilarda yaxlit tarzda o'quv faoliyatini shakllantira olishi kerak.

Zamonaviy ta'lim nazariyasida o'qituvchining mavqeyi o'quv-tarbiya jarayonining boshqaruvchisi sifatida tavsiflangan. Demak, o'qituvchi, shu jumladan, boshlang'ich sinf o'qituvchisi peadgogik jarayonni to'g'ri boshqara bilishi uchun chuqur bilim va kasbiy kompetensiyaga ega bo'lishi lozim.

O'qituvchi ko'p jihatdan o'quvchi uchun o'rnakdir. Shuning uchun ham, u birinchi navbatda, ularni o'ziga jalb eta olishi kerak.

Shaxsga yo'naltirilgan hamda kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan boshlang'ich ta'limni tashkil etishni nazarda tutgan holda o'qituvchining shaxsiy sifatlari, kasb mahorati hamda bilim darajasini tashxislash asoslari ishlab chiqilishi zarur. Tashxislash natijalari asosida boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash, qayta tayyorlash, ular malakasini uzluksiz oshirish mazmuni va texnologiyalari takomillashtirishi lozim.

Boshlang'ich sinflarda darslarning samaradorligini oshirish uchun o'quvchilarni yalpi o'qitish bilan bir qatorda, individual va kichik guruhlarda o'qitishni tashkil etish maqsadga muvofiq. O'quvchilarning bilish faoliyati individual tarzda tashkil etilganda ular o'quv materiallarini mustaqil o'zlashtiradilar. Aqliy rivojlanishi, qiziqishi, ehtiyoji, iqtidori, bilimlarni o'zlashtirish darajasi hisobga olingan holda tuzilgan o'quv topshiriqlarini o'quvchilar mustaqil bajaradilar va ular o'z bilish faoliyatlarining subyektiga aylanadilar.

O'quvchilar topshiriqlarni individual bajarish jarayonida ularning aqliy faoliyati jalb etiladi, o'z bilimi, kuchi va qobiliyatiga bo'lgan ishonch ortadi. Buning natijasida har bir shaxs o'z imkoniyati darajasida rivojlanadi. Shu tarzda tashkil etilgan bilish faoliyatida vaqtdan unumli foydalaniladi. Pirovard natijada ta'lim samaradorligi ortadi. Ta'limning zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan foydalanib o'tiladigan darslarda o'quvchilarning bilish faoliyati individual tarzda tashkil etiladi.

Pedagogik texnologiya deganda, ta'lim funksiyasini amalga oshirishdagi san'at va mahorat tushunilib, u juda qulay usullar asosida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga asos bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari kasbiy kompetentligini oshirish yo'llari bizningcha, quyidagilar:

- boshlang'ich sinflarda o'qitishning asosiy vazifalari va axborot kommunikasiya texnologiyalarini bilishni hamda ularning ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi va qiziqtiruvchi maqsadlariga uyg'unligi;

- o'quv dasturi va o'quvchilarning tayyorgarlik darajalariga mos ravishda mashg'ulotning maqbul mazmunini tanlash;

- o'quvchilarning o'quv materiallarini o'zlashtirish darajasi, bilim va dastlabki ko'nikmalarining shakllanishini oldindan bashorat etish;

- ta'limni samarali tashkil etish shakllari, amalga oshirish metod va vositalarini hamda nazorat qilib baholash omillarining maqbul ta'sirini ta'minlaydigan shart-sharoitlarni yaratish;

- darsda individual, juftlikda va kichik guruhlarda ishlash orqali o'quvchilarda ijodiy mustaqillik ko'nikmalarini shakllantirish;

- darsda maqsad, mazmun, o'quvchilarning tayyorgarligi kabi omillarga ko'ra barcha didaktik prinsiplardan uyg'un holda foydalana olish mahorati. Didaktik prinsiplardan uyg'un holda foydalanish uchun elektron ta'lim multimediali resurs (vosita)lardan ijodiy foydalanish mumkin. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligi quyidagilar asosida ta'minlab beradi:

- Media materiallar: audio jamlanmalar: videoteka. Videolavhalar.

- Didaktik materiallar: elektron didaktik materiallar (slydlar va posterlar); aniq jarayonni ko'rsatish uchun tayyorlangan animasiyali roliklar; real dasturning imitatori yoki stimulyatori.

- Qo'shimcha materiallar: o'rganilayotgan o'quv predmeti yoki mavzu bo'yicha huquqiy-me'yoriy hujjatlar; o'rganilayotgan o'quv predmeti yoki mavzu bo'yicha mutaxassislar, hamkasblar maslahatlari.

- Axborot materiallari: o'rganilayotgan o'quv predmeti bo'yicha lug'atlar; axborot resurs markazi (ARM) materiallari.

– Baholash materiallari: o'rganilayotgan o'quv predmeti yoki mavzuni o'zlashtirilishi darajasini aniqlash uchun ishlab chiqilgan me'yor hamda mezonlar tizimi, elektron baza ko'rinishidagi dasturlar. O'qituvchining kasbiy kompetenligi undagi mavjud qobiliyat orqali rivojlanadi, albatta, amalga oshirilgan faoliyatga bog'liq tarzda. Bunday fikrlarni psixolog fikrlarida ham ko'rib o'tamiz, jumladan: M.G.Davletshinning ishlarida o'qituvchida quyidagi qobiliyatlar bo'lishi zarurligi ta'kidlangan:

– didaktik (fanga qiziqtirish, aniq va oson anglatish, mustaqil fikrlashga o'rgatish); akademik (matematika, fizika, biologiya, ona tili, adabiyot, tarix va shu kabi fanlarga xos);

perseptiv (o'quvchi ichki dunyosi, ruhiy holati nozik holatlarni tushunish); nutq (kechinmalarni nutq, yuz ifodasi (mimika) va pantomimika yordamida ifodalash);

tashkilotchilik (o'z va o'quvchilarning bir-biriga hamkorlik ishlarini to'g'ri tashkil qilish hamda o'quvchilarni jipslashtirish);

avtoritar (o'quvchilarga hissiy-irodaviy ta'sir o'tkazib, ular orasida obro' orttira bilish);

kommunikativ (bolalar bilan pedagogik maqsadga mos muloqotga kirishish, me'yorni unutmashlik);

pedagogik mulohaza (o'quvchini ta'limiy va tarbiyaviy shakllantirish borasidagi urinishlari natijasini bashorat eta olish);

diqqatni taqsimlay olish (bir vaqtning o'zida diqqatni bir qancha faoliyatga qarata olish) kabilar.

Bu qobiliyatlarni shakllantirish kasbiy bilimlarni o'rganish, ko'nikma va malakalarni rivojlantirib borish natijasida amalga oshadi. Kasbiy malakaga ega bo'lmagan pedagoglar, boshlang'ich sinf o'qituvchilari yosh avlodga zarur va yetarli darajada ta'lim-tarbiya berish, ularda yuksak ma'naviy-axloqiy xislatlarni shakllantirish imkoniga ega bo'lmaydi. Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini oshirishda yuqorida zikr etilgan (omil)larga ustuvor masala tarzida e'tibor berish talab etiladi.

Adabiyotlar

1. Musurmanova O. Pedagogik texnologiyalar – ta'lim samaradorligi omili: Monografiya/O.Musurmanova. – Toshkent: Yoshlar nashriyoti uyi, 2020. – 184 b.
2. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kompetentligini rivojlantirish. Mug'allim hyem uzluksiz bilimlendirio' jurnali. 2019-yil, № 3.
3. Po'latova D.T. O'qituvchilar malakasini oshirishning samarali tizimini yaratish. Zamonaviy ta'lim jurnali. 2017-yil, №3
4. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – T.: «O'qituvchi», 2004. -80-b.